

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА
12 - 0003 / 09
Београд

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

дел.бр. 10618 датум

На основу члана 138. став 1. Устава Републике Србије („Сл. гласник РС“ бр. 98/06) и чланова 17. ст. 1. и 2., 24. ст. 1., и 31. ст. 1. и 2. Закона о Заштитнику грађана („Сл. гласник РС“ бр. 79/05 и 54/07), у поступку контроле законитости и правилности рада Министарства унутрашњих послова Републике Србије, Дирекције полиције, Управе криминалистичке полиције, покренутом по сопственој иницијативи, Заштитник грађана

УТВРДИО ЈЕ

У раду припадника Министарства унутрашњих послова Републике Србије, Дирекције полиције - Управе криминалистичке полиције, начињени су пропусти, односно неправилности у вези са лишавањем слободе, спровођењем, пружањем медицинске помоћи и предајом суду деветорице грађана националности, ухапшених у А.....

Недостаци, односно неправилности се огледају у повреди уставне гаранције човечног поступања према лицима лишеним слободе и уважавања достојанства њихове личности, као и забране сваког насиља према њима. Повређенима и онима који су се на повреде жалили није на време омогућен лекарски преглед, а такође је прекршена обавеза да лица лишена слободе морају најкасније у року од 48 часова бити предата надлежном суду или пуштена на слободу.

Поводом утврђених пропуста Заштитник грађана даје Министарству унутрашњих послова, Дирекцији полиције, Управи криминалистичке полиције следеће

ПРЕПОРУКЕ

1. Када је грађанин¹ претрпео телесне повреде током лишавања слободе или у периоду задржавања од стране полиције, обавезно ће бити спроведен поступак утврђивања околности под којима су настале те повреде, између осталог и у погледу утврђивања пропуста у раду који се огледају у непредузимању мера на спречавању настанка телесних повреда или других здравствених тегоба лица лишеног слободе. Према припадницима министарства за које се утврди да су неправилно применили физичку силу, или на други начин проузроковали повреде или здравствене тегобе лица лишеног слободе, или који нису предузели потребне мере да се повређивање односно нарушавање здравља предупреди, биће покренут дисциплински или други одговарајући поступак.

¹ Све именице употребљене у мушком граматичком роду односе се, према садржају, без дискриминације и на лица женског пола.

2. Када су на грађанину који је лишен слободе уочљиве телесне повреде или знаци других здравствених тегоба, као и када се жали да је повређен током лишавања слободе или у периоду задржавања од стране полиције, грађанин ће увек, а посебно ако то захтева, у најкраћем могућем року бити прегледан од стране лекара, о чему ће бити сачињен писмени налаз.

3. Када је грађанин задржан од стране полиције дуже од 48 сати од часа лишења слободе, односно ако до истека тог рока није предат надлежном суду или није пуштен на слободу, биће спроведен поступак утврђивања одговорности службених лица за пропуст у раду у погледу прекорачења рока задржавања лица лишног слободе.

4. Приликом организовања акција лишавања слободе, спровођења и саслушавања лица лишених слободе, водиће се рачуна да се поступање не поверава службеним лицима која имају посебно негативан емотивни, лични однос према ухапшеним грађанима или делима која им се стављају на терет.

Министарство унутрашњих послова, Дирекција полиције, Управа криминалистичке полиције ће у року од 60 дана писменим путем обавестити Заштитника грађана о предузимању мера потребних ради спровођења ове препоруке

РАЗЛОЗИ

На основу сазнања из средстава јавног информисања да су припадници полиције у А.... лишили слободе девет грађана националности: Н.Н., М.М., И.И., Б.Б., В.А., А.М., Б.Г., С.С. и Б. Ф., и да су приликом лишавања слободе и након тога именовани грађани били изложени тортури у виду наношења физичке патње од стране овлашћених службених лица, Заштитник грађана је по сопственој иницијативи покренуо поступак контроле законитости и правилности рада Министарства унутрашњих послова Републике Србије, Дирекције полиције, Управе криминалистичке полиције, о чему је обавештено актом Заштитника грађана од 6. јануара 2009. године.

Ради утврђивања свих чињеница и околности од значаја за доношење става Заштитника грађана о постојању повреде права на човечно поступање према лицима лишеним слободе, с уважавањем достојанства њихове личности, уз забрану сваког насиља према њима, 6. јануара 2009. године је обављена посета напред именованим грађанима у Окружном затвору у В..... Обављен је разговор са С.С. и Б. Ф., који разумеју српски језик, извршен увид и преузимање релевантне документације која се односи на пријем, здравствено стање и третман тих лица. Обављен је и разговор са управником завода и надлежним лекаром који је извршио преглед напред наведених лица по пријему у Завод.

Заменик Заштитника грађана задужен за заштиту права лица лишених слободе је 12. јануара 2009. године, у притворској јединици Окружног затвора у В....., уз помоћ судског тумача за језик, обавио ненадзиран разговор са свих девет именованих грађана.

У разговору са замеником Заштитника грађана већина притворених је навела да је током лишења слободе над њима била примењена физичка сила од стране полицијских службеника, у смислу наношења удараца по телу и глави, као и да су примали ударце и након лишења слободе, током спровођења од А.... до К..... а мањи број приликом спровођења од К.... до В....., по доласку у Полицијску управу, као и по уласку у зграду Окружног затвора.

Б.Ф. је показао зараслу посекотину на леђима (која је по његовим речима настала при скидању пластичних „лисица“), Б.Г. је показао трагове „лисица“ на ручном зглобу и огреботину на подлактици, код С.С. је било уочљиво црвенило беоњаче, код А.М. модрице на ногама. Остали притворени грађани су изјавили да тренутно немају видљивих трагова било каквих повреда. Сва су се изјаснили да су први пут прегледани од стране лекара по доласку у Окружни затвор. Истакли су да према члановима породичног домаћинства затеченим у моменту њиховог лишавања слободе није била примењена било каква физичка сила.

Сви именовани грађани су навели да од - по повратку из Окружног суда и одређивања притвора од стране суда, у својству притворених лица у притворској јединици Окружног затвора у В....., нису били изложени тортури ни у једном виду. Навели су да немају примедби на услове смештаја, опремљеност просторија, доступност чисте воде за пиће и санитарних просторија, да им је омогућено одржавање личне хигијене, да им је исхрана уподобљена њиховом верском уверењу, да су задовољни пруженом медицинском заштитом. Изјавили су да сви имају браниоца у кривичном поступку и да са истим остварују несметане контакте и да су им омогућене посете чланова породице и пријем пакета. Већина притвореника је навела да се не осећа безбедносно угроженим у Окружном затвору у В.....

У разговору са Замеником Заштитника грађана управник Окружног затвора у В..... је навео да су напред именовани грађани по налогу истражног судије из безбедносних разлога издвојена од осталих притвореника, као и да су међусобно раздвојено смештени, у засебним просторијама, осим двојице који су због здравственог стања смештена у просторије у којима су повољнији услови боравка са по још једним притвореником, с тим да се водило рачуна да буду смештени са лицима исте вероисповести. За ове притворенике да је боравак изван просторија завода организован тако да се реализује одвојено од других притвореника, а и међусобно одвојено.

Управник Окружног затвора у В..... је указао да је лекарски преглед именованих грађана обављен одмах по пријему у затвор. Њихове изјаве да су били изложени тортури приликом лишавања слободе и уочене повреде су унете у њихове здравствене картоне. Навео је и да се здравствено стање именованих контиунирано прати и да се предузимају све потребне медицинске мере, укључујући и прегледе у екстерним здравственим установама. Именованим грађанима је омогућена исхрана у складу са њиховом верском припаданошћу и понуђен им је контакт са свештеним лицем. Омогућена им је несметана комуникација са адвокатима, као и посете чланова породице и пријем пакета по одобрењу истражног судије. Све именоване грађане Управник Окружног затвора у В..... је обишао у просторијама у којима су смештени.

Прегледом документације утврђено је следеће:

Увидом у решења Министарства унутрашњих послова, Дирекције полиције, Управе криминалистичке полиције од године утврђено је да је девет грађананационалности – Н.Н., М.М., И.И., Б.Б., В.А., А.М., Б.Г., С.С. и Б. Ф., који су ухапшени у А....., на основу чл. 229. ст. 1. ЗКП-а задржано у трајању од 48 сати. У решењима је наведено да се задржавање рачуна од момента завршетка претресања њихових станова, које је окончаногодине. Увидом у клаузулу напред означеног решења утврђено је да је орган унутрашњих послова обезбедио осумњиченима адвокате за браниоце по службеној дужности, да је обезбеђено присуство тумача за језик и да су породице осумњичених телефонским путем обавештене о њиховом задржавању.

Увидом у акт Министарства унутрашњих послова, Дирекције полиције, Управе криминалистичке полиције од утврђено је да су именовани грађани године спроведени у Окружни затвор у В.....

Увидом у решење Окружног суда у В..... донетим године, утврђено је да је на основу чл. 143. ЗКП-а према именованим грађанима одређен притвор који по том решењу може трајати најдуже месец дана, а рачуна се од године, као дана лишења слободе. Увидом у допис Окружног суда уз решење о одређивању притвора, утврђено је да је судија наложио да се Б.Ф. прегледа због повреда грудног коша и левог рамена, а С. С. зато што је изјавио да се не осећа добро.

Увидом у евиденцију посета адвоката, чланова породице и пријема пакета, преузету године у Окружном затвору у В....., утврђено је да је именованим грађанима сходно закону и одлуци суда омогућен уредан и несметан контакт са браниоцем, члановима породице као и пријем пакета.

Увидом у медицинску документацију утврђено је да је лекарски преглед за именоване грађане обављан појединачно, у континуитету. У здравственим картонима су евидентирани њихови наводи о повредама које су настале приликом лишења слободе, а констатоване повреде су прецизно описане, унети су подаци о датумима прегледа вршених након пријема у Окружни затвор у В..... и приложена медицинска документација за оне који су прегледани у здравственим установама по упуту заводског лекара.

У лекарским налазима одгодине, уписаним у здравственим картонима именованих грађана, као и у извештајима ординирајућег лекара и управника Окружног затвора у В....., констатоване су следеће повреде: Ф.Б – хематоми и црвенило на рукама и ногама, посекотина на леђима (рекао лекару да је тучен при хапшењу); М.М – мањи хематом испод левог ока, црвенило (рекао лекару да је тучен при хапшењу); Н.Н. – мања огреботина на леђима (рекао лекару да је тучен при хапшењу); Б.Б – црвенило на леђима, огреботина на глави (рекао лекару да је тучен при хапшењу); К.К. – никакви трагови на телу (рекао лекару да није тучен при хапшењу); С. С. – никакви трагови на телу (рекао лекару да није тучен при хапшењу); А.А. – посекотине с крастама (рекао лекару да је тучен при хапшењу); Б.Б. – посекотина на глави (рекао лекару да је тучен при хапшењу); А.А. – никакви трагови на телу (рекао лекару да је тучен при хапшењу).

У специјалистичком налазу медицинске установе у В..... од године о прегледу Н.Н. наводи се да је обављен психијатријски преглед, констатује се да болује од епилепсије, ЦТ главе не показује трауме скелета ни лезије, Н.Н. се по сопственом наводу психијатријски лечи већ 6 месеци. У извештају четворице лекара специјалиста медицинске установе одгодине о прегледу Ф.Б. наведено је да нема видљивих трауматских лезија зида грудног коша, без видљивих трагова повређивања поглавине, без знакова прелома костију свода лобање, без видљивих трауматских лезија можданог парњиха. У специјалистичком налазу медицинске установе у В..... од године о прегледу А.А. наведено је да има цисту на плућима од раније, упућен је кардиологу и неурологу, а у извештају четири лекара специјалисте медицинске установе од године о његовом прегледу наводи се да је без видљивих трагова повређивања поглавине, без знакова прелома костију свода лобање, ЦТ ендокранијум уредан, без индикација за неурохируршко лечење, као и да на кичми нема знакова коштаных лезија.

Поступајући по захтеву Заштитника грађана, од стране Министарства унутрашњих послова, Дирекције полиције је године достављен извештај број и извештај бројгодине Из достављене документације (посебни извештаји, записници, предлози, налази, наредбе, оцене, потврде, изјаве, службене белешке и видео снимци)

произилази да је Министарство унутрашњих послова, Дирекција полиције, спровело обиман поступак утврђивања правилности поступања службених лица приликом спровођења акције лишавања слободе именованих грађана.

Констатовано је да је у оквиру посебне акције дана године у периоду од 06,00 до 07,00 часова у А..... ушли у 19 објеката која су у власништву лица за којима се трага и да је том приликом лишено слободе десет грађана и то: Н.Н., М.М., И.И., Б.Б., В.А., А.М., Б.Г., С.С. и Б.Ф. Током претреса пронађена је одређена количина оружја, што је као и поједине друге затечене ствари одузето уз издавање потврда о привременом одузимању. Лица лишена слободе су спроведена до Окружног затвора у В.....

У спроведеном поступку надлежни органи Министарства унутрашњих послова оценили су да су приликом лишавања слободе именованих грађана у А..... употребљена средства принуде – физичка снага и средства за везивање, да су постојали законски услови за употребу средстава принуде, као и да су средства принуде употребљена суздржано и сразмерно опасности која је претила, односно оправдано и правилно – у складу са Законом о полицији и Правилником о техничким обележјима и начину употребе средстава принуде. У записницима о претресању стана и других просторија се наводи да држаоци стана и присутни сведоци затечени у моменту лишавања слободе именованих грађана нису имали примедбе на рад полицијских службеника.

У извештају се наводи да је једино А.А. изнео примедбе на поступање полицијских службеника приликом његовог лишавања слободе, у смислу да је вулгарно вређан и да су му нанете телесне повреде – повреда јагодице на лицу, као и да му је приликом претреса стана нестало 800 еура. А.А. наводи да га је по лишавању слободе, док је везан лежао на поду, један униформисани полицајац ударио у бутину у пределу препоне а други ногом у лице, као и да је приликом убацивања у возило задобио модрицу испод десног ока. У службеној белешци у вези са разговором са А.А. констатује се постојање модрице на левој страни лица у пределу јагодичне кости, као и модрице на зглобу леве руке.

Из достављене документације проистиче да су А.А., чије су руке биле везане средством за везивање – пластичном затегом, од куће до полицијског возила спровела двојица полицијских службеника, на тај начин што га је један држао десном руком за леву мишицу а други левом руком за десну мишицу. У својим изјавама оба полицијска службеника идентичним речима описују ситуацију у којој је дошло до повређивања А.А.: „Приликом доласка до возила, лице се оклизнуло и главом ударило у врата специјалног возила“ уз навођење да су му након тога помогли „да уђе у возило, пошто су улазна врата возила висока“

У извештају Министарства унутрашњих послова се закључно констатује да су полицијски службеници према именованим грађанима поступали професионално, да су полицијска овлашћења применили сходно одредбама Закона о полицији и Правилника о полицијским овлашћењима, односно да нема повреде службене дужности.

На основу прикупљених информација, Заштитник грађана је закључио да су у Окружном затвору у В..... предузете све расположиве мере да именованим грађанима буду обезбеђена права предвиђена Закоником о кривичном поступку, Законом о извршењу кривичних санкција и Правилником о кућном реду за примену мере притвора, укључујући и право на здравствену заштиту, као и да се предупреди евентуално излагање тортури од стране запослених у Заводу и других притвореника.

У погледу услова смештаја у притвору, опремљености просторије, доступности чисте воде за пиће и санитарних просторија, на основу навода именованих грађана може се закључити да немају примедби, те да су услови смештаја и боравка у Окружном затвору у В..... задовољавајући имајући у виду објективне могућности (конструкцију и старост објекта, систем грејања, претрпаност Завода, као и налог суда да притвореници буду смештени раздвојено).

Поред тога, именовани грађани су навели да имају браниоце у кривичном поступку, да са истима остварују несметане контакте, да су им омогућене посете чланова породице и пријем пакета, да је исхрана уподобљена њиховом верском уверењу, као и да им је омогућено одржавање личне хигијене.

Како ни један од девет именованих грађана од године, када су изведени пред истражног судију, није био изложен тортури у било ком облику и како су сви навели да им је у Окружном затвору у В..... омогућена адекватна здравствена заштита, као и да су задовољни односом запослених и да се не осећају безбедносно угроженим, Заштитник грађана је оценио да нема основа за покретање поступка контроле законитости и правилности рада Управе за извршење кривичних (заводских) санкција, Окружног затвора у В..... пред Заштитником грађана.

Међутим, како је већина именованих грађана који су ухапшени у А....., године и спроведени у Окружни затвор у В..... навела да су примали ударце од стране полицијских службеника како у моменту њиховог хапшења, тако и током њиховог спровођења до ОЗ В....., и како је у медицинској документацији сачињеној приликом лекарских прегледа именованих грађана обављених при пријему у Окружни затвор у В..... констатовано постојање телесних повреда код појединих притворених лица, иако у моменту разговора са замеником Заштитника грађана године у ОЗ В..... већина притвореника није имала било каквих видљивих повреда, Заштитник грађана је 27. јануара 2009. године покренуо поступак контроле законитости и правилности рада Министарства унутрашњих послова, Дирекције полиције, Управе криминалистичке полиције.

На основу оцене прикупљених информација, Заштитник грађана је закључио да у раду Министарства унутрашњих послова Републике Србије, Дирекције полиције, Управе криминалистичке полиције, постоји недостатак у начину примене службених овлашћења који има за последицу повреду Уставом утврђеног права на човечно поступање према лицима лишеним слободе, с уважавањем достојанства њихове личности, уз забрану сваког насиља према њима, као и права лица лишених слободе да морају најкасније у року од 48 часова бити предати надлежном суду или пуштени на слободу.

Недостатак се огледа у неправилном поступању, супротном Закону о полицији, Законнику о кривичном поступку и прихваћеним међународним стандардима, појединих полицијских службеника приликом спровођења акције лишавања слободе девет грађана националности у А....., године, као и током њиховог спровођења до Окружног затвора у В.....

Члан 35. Закона о полицији прописује да полицијски службеници у примени полицијских овлашћења морају да поступају хумано и уз поштовање достојанства сваког лица; члан 36. Закона о полицији захтева да да примена полицијског овлашћења мора бити сразмерна потреби због које се предузима, односно у сваком случају уз минимум неопходне силе; члан 11. Закона о полицији упућује на сразмерност у примени полицијских овлашћења; члан 12. Закона о полицији налаже ограниченост и уздржаност

у употреби средстава принуде, забрану мучења и примену нечовечних и понижавајућих поступака, са захтевом за остваривање највиших националних и међународних стандарда; члан 13. Закона о полицији полицијским службеницима налаже да у обављању својих послова поштују људско достојанство као и права и слободе.

Чињенице и околности утврђене у поступку су такве да је Заштитник грађана уверен да је према појединим од напред именованих грађана примењена непотребна физичка сила и након њиховог лишавања слободе.

Наиме, у документацији нема података да су именовани грађани имали повреде пре хапшења, нити да су пружали значајнији отпор током лишавања слободе, нити постоји констатација да су били повређени приликом лишавања слободе, нити током њиховог спровођења до Окружног затвора у В.....

Како су повреде појединих именованих грађана констатоване тек приликом њиховог лекарског прегледа у Окружном затвору у В....., Заштитник грађана је закључио да су повреде настале у периоду од њиховог лишавања слободе до предаје у Окружни затвор у В....., што се подудара и са изјавама лица лишених слободе.

Став је Заштитника грађана, заснован и на међународној правној пракси (пресуда Европског суда за људска права у предмету Rebok против Словеније, бр. 29462/95, донета у Стразбуру 28. новембра 2000. године), да је држава је обавезна да пружи доказе да нема њене одговорности у случају повређивања грађанина током његовог лишавања слободе или полицијског задржавања. Када грађанин лишен слободе задобије телесне повреде или друге здравствене тегобе, на држави је терет доказивања да је сила била употребљена законито и правилно.

Заштитник грађана је посебно обратио пажњу на поступање полицијских службеника током и након лишавања слободе А.А. и то на околност настанка телесних повреда.

Заштитник грађана није поклатио поверење приложеним писаним изјавама двојице врхунски обучених полицијских службеника да се А.А., када су га спроводили од куће до полицијског возила држећи га за мишице, „оклизнуо и главом ударио у врата“ возила.

Заштитник грађана уочио је да су полицијски службеници своје изјаве дословно усагласили, што је умањило њихову веродостојност и указало на неетички начин на који су дате.

С обзиром да је у спроведеном поступку интерне контроле у оквиру Министарства унутрашњих послова ипак указано поверење напред поменутих наводима полицијских службеника, Заштитник грађана сматра да је тада надлежни орган требало да спроведе дисциплински поступак против полицијских службеника због тога што нису предузели мере којима би било онемогућено да се „оклизне и главом удари у врата“ лице које су они спроводили.

Другим речима, ако полицајци нису повредили особу коју су спроводили, свакако су били дужни да обезбеде да се она случајно или намерно не повреди, а за пропуштање да то учине треба да сноси одговорност.

Заштитник грађана става је да полицијски службеник под чијом је фактичком влашћу лице лишено слободе, не само да не сме користити непотребну и непримерену силу, или применити било који облик мучења или суровог, нечовечног

и понижавајућег поступања, већ и да је одговоран, тј. дужан да предузме све мере да спречи да телесни и психички интегритет тог лица буде нарушен, што укључује и спречавање последица непажљивог поступања лица лишеног слободе, па и његове намере за самоповређивањем.

Из расположиве документације проистиче да је први лекарски преглед именованих грађана, упркос њиховом указивању да су тучени током лишавања слободе и током њиховог спровођења, обављен тек од стране затворског лекара, по њиховом пријему у Окружни затвор у В.....

Заштитник грађана става је да је неопходно у праксу поступања полиције увести правило обављања здравственог прегледа сваког грађанина који је лишен слободе одмах по уочавању трагова физичких повреда или других здравствених тегоба на њему, а посебно уколико он, односно она то захтевају.

Наведени став заснован је на одредби из члана 35. ст 3 Закона о полицији, члана 5. ст.3. тачка 3. Законика о кривичном поступку, као и највишим општеприхваћеним међународним стандардима полицијског поступања, а што је као меру полиција обавезна да предузима на основу члана 12. ст 3. Закона о полицији.

Прегледом документације Заштитник грађана је утврдио да је именованим грађанима притвор одређен решењем суда године, и то 64 часа од њиховог лишавања слободе године, односно 59 до 61 час од момента завршетка претресања њихових станова године, а које време је решењем о задржавању до 48 сати одређено као време од када се задржавање рачуна.

Наведеним је повређена одредба из члана 29. ст. 2. Устава Републике Србије којом је прописано да лице лишено слободе мора бити предато надлежном суду најкасније у року од 48 часова. Поред тога, чланом 229. ст. 1. Законика о кривичном поступку прописано је да орган унутрашњих послова може лице лишено слободе задржати најдуже 48 сати од часа лишења слободе.

Заштитник грађана сматра да је надлежни орган требало да спроведе дисциплински поступак против полицијских службеника који нису предузели све неопходне активности да се именовани грађани доведу пред суд пре истека 48 часова након њиховог лишавања слободе.

Прегледом видео документације - снимака хапшења, фотографија појединих именованих грађана снимљених по њиховом спровођењу у В....., као и на основу њихових исказа, Заштитник грађана је закључио да је према појединим именованим грађанима након њиховог лишавања слободе поступано уз непримерену ароганцију, омаловажавање и уз примену физичке силе која није била неопходна у тим околностима.

Омаловажавање и упућивање вулгарних речи грађанима који су лишени слободе представља недозвољено понижавајуће поступање, противно Уставу, прихваћеним међународним стандардима и важећим законским и подзаконским прописима.

Заштитник грађана стекао је уверење да су у акцији хапшења и спровођења учествовала и службена лица која имају емотивни, лични однос према ухапшеним грађанима или делима која им се стављају на терет.

Заштитник грађана става је да приликом организовања акција полиције, као превентивна мера спречавања неправилности у раду, радни задаци не треба да се

поверавају службеним лицима која имају изражен субјективан однос према грађанима који се лишавају слободе или врсти дела која им се ставља на терет.

Заштитник грађана изражава задовољство због чињенице да су Министарство унутрашњих послова и Управа за извршење кривичних (заводских) санкција при Министарству правде у досадашњем току поступка у потпуности сарађивали са Заштитником грађана и верује да ће надлежни органи потпуним спровођењем датих препорука спречити понављање уочених пропуста у будућности и унапредити поштовање права особа лишених слободе.

ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА

Саша Јанковић

Доставити :

- Министарству унутрашњих послова
- Министарству правде – кабинету министра
- Министарству правде – Управи за извршење кривичних санкција